

EKOLOŠKI BILTEN

DRUŠTVA PRIJATELJA PRIRODE

*** BROJ 2 * ODŽAK, 1.11.2008. ***

PROJEKT REALIZIRAN UZ
FINANCIJSKU POMOĆ
FEDERALNOG MINISTARSTVA
OKOLIŠA I TURIZMA,
MINISTARSTVA GOSPODARSTVA I
PROSTORNOG UREDJENJA
ŽUPANIJE POSAVSKE
I OPĆINE ODŽAK.

FAZANKUŠA
KONJUH PLANINOM
STARAČA
EKO KAMP
RAJSKI VRT
EKOLOŠKA BOMBA
NA TREBAVU

BESPLATAN PRIMJERAK

fotografija na naslovnici:
Goran Bačić, Starača

Ekološki bilten

Društva prijatelja prirode "Lipa"

Tel.: 031 762 135

031 711 666

Fax.: 031 711 665

www.vrbovac.com

ivo.lubina.dino@tel.net.ba

Glavni i odgovorni urednik

Ivo Lubina

Izvršni urednik

Zijad Terzić

Redakcija

Niaz Šabić

Ilija Ilić

Anto Tomas

Asmer Kršić

Goran Bačić

Lektor

prof. Dževida Porobić

Tiraž

200 primjeraka

Štampa

GRAFIK DESIGN Odžak

Projekt izdavanja Biltena financira:

Federalno ministarstvo okoliša i
turizma

Ministarstvo za industriju, energetiku i
rudarstvo

i
Općina Odžak

IDEMO DALJE

Neizvjesnost i bojazan je iza nas, relativno dobre kritike i izraženo zadovoljstvo velikog dijela čitatelja daje nam potporu da nastavimo rad na biltenu. Iako skromno izdanje, prvi broj je bio svakako osvježeno informativnog prostora. Već dugo ovaj prostor čezne za lokalnim vijestima pa makar one pokrivalo usku sferu života. Svojevrсна letargija vlada ovim prostorom i teško ćemo učiniti značajniji pomak i ako na pomolu vidimo određene naznake. Posebna podrška je iskazana voljom da se u dopisničku mrežu uključi veći broj zainteresiranih za izlaženje ovakvog glasila. Ovaj broj smo štampali na šesnaest stranica i ako prilozi budu stizali u ovoj mjeri trebao bi ostati i dalje. Prostor «Ekološkog biltena» je otvoren svima željnim da svojim promišljanjima, prilogima i idejama: doprinesu podizanju ekološke svijesti naših čitatelja, djeluju na smanjenje lošeg utjecaja na životnu sredinu, sprečavaju česta bestidna zadiranja u prirodni sklad, prikažu prirodne ljepote, uspostavljaju pravilno gospodarenje otpadom, eliminiraju divlje deponije, učine mjesto življenja čistijim i urednijim, upoznaju nas sa globalnim ekološkim problemima i ukažu na, kako loše, tako i dobre primjere iz svoje bliže sredine.

I u ovom broju pratimo aktivnosti Društva prijatelja prirode «Lipa», brojne pohode, izlete i akcije. Proteklih dana obilježena je godišnjica Društva, svojevrsnim okupljanjem svih sekcija i većine članova.

Realizacija projekta «Ekološki bilten» dobila je svježi vjetar u leđa. Federalno ministarstvo okoliša i turizma je i prije otpočinjanja financijski potpomoglo projekt, a ovih dana pomoć je stigla od Ministarstva gospodarstva i prostornog uređenja Županije posavska i opštine Odžak. Od planirane opreme za dizajniranje lista izvršena je kupovina digitalnog foto aparata, a time ćemo osigurati da izbor fotografija bude znatno kvalitetniji.

Urednik

DRUGI SLET DRUŠTVA

Ovih dana se navršava godina od održavanja osnivačke skupštine i formalnog formiranja Društva prijatelja prirode «LIPA» Odžak. Vrijeme je to kada se kompletno Društvo i prijatelji okupljaju na cjelodnevnom druženju.

Na izletište Radilj članovi društva pristizali su i ovaj put zavisno o sklonosti i po sekcijama.

Planinarska sekcija koristila je dva pravca za prošetati do mjesta okupljanja, od srnavskog i groblja Smrekovac u Vrbovcu. Preko vidikovca Lipa, Samara i Kaldreme pohodila je jedna, a preko Ninoša i Osrednjaka druga.

Biciklistička sekcija je koristila prilazni put od Gornje Jošave, a članovi ekološke, gljivarske i botaničke sekcije su po stizanju na izletište vršili pripreme za predstojeće druženje.

Gljivari su u okolnim šumama prikupili nekoliko vrsta gljiva, priredili prigodnu izložbu i predavanje o osnovama

gljivarenja.

Planirani ekološki sat nije ostvaren, dok je predsjednik botaničke sekcije prezentirao niz proizvoda od šumskog bilja i plodova.

Na posljednjoj sjednici Upravni odbor je donio odluku o ustanovljavanju godišnje nagrade najzaslužnijem članu Društva za angažiranje u toku protekle godine.

Dobitnica ovogodišnje nagrade, para planinarskih štapova, je Jela Krpan, najstariji član Društva.

Za aktivno učešće u radu društva pohvalu je primio Mato Pačak.

Po završetku oficijelnog dijela druženja članovi Društva pristupili su pripremljenom objedu, pečeno svinjsko i kozje meso. Poslije ručka članovi su se opuštali igrajući i prateći odbojku, pecajući ili razgledavajući okolinu.

EKOLOŠKA BOMBA BLIZU SREDIŠTA GRADA

Prema „okvirnoj vodoprivrednoj osnovi“ emisija onečišćenja je gotovo maksimalna, a stupanj zagađenja u slivu ocijenjen je sa čak 90 posto. Ti i drugi zabrinjavajući podaci idu u prilog što brže gradnje postrojenja za pročišćavanje otpadnih voda

Izgradnja objekata i postavljanje postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda za naseljeno mjesto Odžak godinama predstavlja veliki komunalni problem o kojemu najmanje znaju građani, a ništa više ni ekološke udruge čija je svijest dosad uglavnom dosegala samo do uređenosti ili zapuštenosti ulica, gradskih i zelenih površina. Tko još znade da se na samo nekoliko stotina metara od uže gradske jezgre nalazi ekološka bomba - iznikla močvara u koju se godinama bez ikakva stručnog nadzora ispušta sva kanalizacijska nečistoća i površinske vode, a odatle u rije-ku Bosnu.

Izgradnja pročištača otpadnih voda, iako je trebala biti „posao svih poslova“, nije ni prije rata bila zavijena u celofan prioriteta upravo (i) iz razloga što u tom sustavu nisu ni ekološke udruge ni nevladine organizacije bile neovisne od komunističke vlasti, pa samim time nisu ni mogle značajnije utjecati na rješavanje tog velikog problema. Nešto optimističnija prognoza nadvila se tek posljednjih nekoliko godina nad projektom rješavanja zagađenosti iz kanalizacijskog sustava o čemu svjedoči projekt pod nazivom - zaštita kvaliteta vode, što zapravo znači da je gradnja pročištača otpadnih voda za naseljeno mjesto Odžak postala izvjesna.

Koliko je to značajna investicija, pokazuju osnovni podaci o razini zagađenosti okoliša i onečišćenja rijeke Bosne na mjestu ispuštanja otpadnih kanalizacijskih voda. Nakon rata uvećan je rast stambene izgradnje, a samim tim i priključaka na kanalizacijski sustav, dok je saniranjem

vodoopskrbnog sustava povećana i pot-rošnja vode. Stručnjaci također ističu da je izveden veći broj i dodatnih slivnika u kanalizaciju što je sve skupa rezultiralo povećanim opterećenjem cjelokupnog kanalizacijskog sustava. Budući da se u kanalizaciju slijevaju i oborinski i fekalni sadržaji, na mjestu ispuštanja stvorena je močvara koja uz postojeću deponiju krutog otpada, koja se nalazi u neposrednoj blizini, predstavlja ekološku opasnost za šire područje.

Procjenjuje se da danas na području grada Odžaka živi blizu devet i pol tisuća stanovnika od čega je oko pet tisuća priključeno na kanalizacijski sustav. Prema „okvirnoj vodoprivrednoj osnovi“ emisija onečišćenja je gotovo maksimalna, a stupanj zagađenja u slivu ocijenjen je sa čak 90 posto. Ti i drugi zabrinjavajući podaci idu u prilog što brže gradnje postrojenja za pročišćavanje otpadnih voda. Time bi se, kažu stručnjaci, reguliranjem otpadnih voda zaštitili resursi vode za potrebe vodoopskrbe, zaštitile podzemne vode od prodora toksičkih materijala, te sačuvala riječna voda koja je budućnost svakog područja, pa tako i odžačkog.

Potreba izgradnje postrojenja za pročišćavanje do rijeke Bosne imalo bi dvojako značenje. Prvo, uklonila bi se na dulje vrijeme ekološka opasnost, koja je zasad, slikovito rečeno, na granici eksplozije, a drugo ta bi investicija omogućila proširenje i poboljšanje kanalizacijskog sustava, priključenje rubnih naselja i samim tim uklanjanje divljih septičkih jama, koje su isto tako opasni generatori onečišćenja. Iako je u perspektivi planirano odvajanje oborinskih od fekalnih sadržaja, u ovom je trenutku ipak bolji vrabac u ruci, nego golub na grani.

Ilija Ilić

Luka Jurić, načelnik općine Odžak:

PREČISTAČ NA LISTI PRIORITETA

Trenutačno se realizira prva faza izgradnje objekta za pročišćavanje otpadnih voda, koja podrazumijeva građevinske radove na objektu, uređenje vanjskog prostora te elektro poslove za što je osigurano oko 480 tisuća maraka. Najveći dio sredstava, 400 tisuća, osiguralo je federalno ministarstvo okoliša, a preostala sredstva općina.

Izgradnja prve faze preduvjet je za nastavak radova, kako bismo došli do konačnog cilja - nabavke i instaliranja postrojenja. Za ostvarenje te velike i značajne investicije predviđena su i sredstva Svjetske banke, a i to dovoljno govori da smo pročištač otpadnih voda stavili u sami vrh općinskih prioriteta.

Ivo Lubina

PLJUSKARA I OMANOVAC

Poslije ljetne pauze društvo se okupilo na parkingu Bille. Omiljeno okupljalište slavonskobrodskih planinara na Dilj gori ugostilo je zadnjeg dana augusta goste iz Bosne. Ishodišna točka ovog pohoda bilo je jezero Petnja, a prvi uspon kroz hrastovu šumu pokazao je da ljetna

pauza ostavila traga, zapuhali smo se.

U toku pauze na oborenim balvanima sustiže nas grupa Brođana i dalje nastavljamo zajedno. Gorec se nudi za vodiča, objašnjava nam istorijat sela Zdenci, stare crkve u groblju i hrasta. Oko sat i pol hoda i evo nas kod lijepe planinarske kućice. Božo nam pokazuje novitet, roštilj za jednokratnu upotrebu. Skide celofan zapali ugali i za desetak minuta roštilj

Dok naši planinari obilaze slapove, kanjone i prekrasne proplanke, Limun i ja sa dječacima pripremamo vatru i ražanj za pile. Kad je objed završio, razmislili smo se, odmarali, čavrljali sa Brođanima ili kartali.

Povratak je tekao brže, nizbrdo svakako ide lakše. Gorec nas vodi nemarkiranom stazom do jezera. Dok se odmaramo na obali uz hladno piće, pratimo aktivnosti kupaca i ribiča.

Na trideset trećem sletu planinara Slavonije 07.09.2008.g. u organizaciji PD «Psunj» Pakrac učešće je uzela i grupa planinara iz našeg Društva. Okupilo se na prekrasnom izletištu Omanovac (655 m n/v) oko tristotinjak planinara iz više desetaka planinarskih društava.

Organizatori su gostima ponudili dvije staze za prošetati od 2,5 h i 4,5 h hoda po

obroncima Psunja, kroz buko-vu šumu i pored planinskih potoka (bogatih grmovima zove i lješnjaka).

Poslije šetnje na uređenim sadržajima izletišta zaživjele su zanimljive aktivnosti.

Organizator je ponudio za ručak, po vrlo prihvatljivoj cijeni, grah sa suhim mesom i kobasicama, salatu i razna pića.

Na platou, ispred doma, živa muzika je uveseljavala pristigle planinare. Igre i plesa, kao viceva i šala nije falilo. Izuzetno je dojmljiv pogled na Pakrac i Lipik, a u daljini se nazirao Sisak i banijska sela. Svi prisutni su dobili prigodne majice izrađena za ovu priliku.

Putovanje starim autobusom nije bilo ništa manje zanimljivo: više putnika nego sjedećih mjesta, autobus loš, a vozač mlad (pa ga ljepši spol zadirkuje), gdje stati na kavu, 'dobri poznavaoći puta' nas odvedu u krivi smjer, jedva smo užili usponom do doma, a pjesme i zezancije napretek.

Prijateljske veze sa Planinarskim društvom «Gradina» iz Gradačca dobile su novu sponu. Planirano druženje i pohod na Trebavu protekao je u sjeni dženaze u porodici jednog istaknutog gradaččkog planinara.

Revni domaćini imali su se čime podičiti, prvo su nas upoznali sa historijatom stare kule Husein kapetana Gradašćevića.

Na imponantnu građevinu stigli smo u vrijeme kad se magla rasipala po gradskim ulicama i izvlačila iz okolnih kotlina. Sunce, iako je sijalo, nije imalo snagu proteklih ljetnih mjeseci, ali nam je pokazivalo da nas očekuje ugodno vrijeme za boravak u prirodi.

Rahman, sekretar PD «Gradina», pokazivao nam je raspored ulaznih kapija (karaula) i pomoćnih kula, kuću u kojoj je

NA TREBAVU

Ivo Lubina

živjela porodica Gradašćević, oštećenja nastala u prošlom ratu i položaje odakle je gađana. Hvale vrijedni su ostvareni napori obnove i restauracije kule. U restoranu, na vrhu kule, popili smo kavu, a domaćini su nam sa ponosom pokazivali grad i okolicu.

Automobilima krećemo kroz Vidu i Donje Krečane do Rajske.

Na par mjesta zastajemo da pogledamo okolicu iz druge perspektive, dominiraju se jezera Vidara i Hazna.

Ostavljamo automobile kod vikend naselja, staza nas vodi laganom uzbrdicom kroz šumarke, obradive proplanke i

Sa uzvisine se vide Novalići i Gornje Krečane i Tolisa u daljini. Sada vidimo i naš cilj, Tupalića brdo 496 m n/v, lagano ga zaobilazimo, prolazimo pored lijepih vikendica i porušene škole.

Put dalje vodi prema Dugoj Njivi, a mi se vraćamo ka Hajrinoj vikendici.

Druženje nastavljamo na terasi uz Nurinu harmoniku, pjesmu, ica i piće. Domaćini odlaze na ženazu, a mi se lagano spuštamo do automobila.

KISELE

Danas se o kiselim kišama daleko manje govori nago osamdesetih godina, kada je ova tema bila preokupacija ekoloških organizacija i struktura zainteresiranih za praćenje poremećaja u prirodi. Ipak uticaj kiselih kiša se nije smanjio, mnoge stradale šume su posječene, negdje je izvršeno pošumljavanje, ali uzroci nastajanja ovog fenomena nisu otklonjeni. U procesima sagorijevanja u industriji i sagorijevanju ispušnih plinova u prometu i dalje nastaju plinovi kao što su ugljični, sumporni i dušični oksidi koji tim putem dospijevaju u okolinu. S vodom iz kišnih kapi ovi plinovi reagiraju stvarajući kiseline, a pH vrijednost kišnih kapi se prebacuje u kiselo područje. Dakle, opasnost od kiselih kiša još nije prošla. Čak što više, brzi razvoj industrije i prirast prometa će kišu i na drugim kontinentima učiniti kiselim. Teško je i zamisliti koji učinak bi kisele kiše imale na tropske šume.

Kako nastaju kisele kiše?

Iako aktivnošću vulkana i biološkom razgradnjom u prirodi mogu nastati spojevi kao SO₂ i dušični oksidi, njihova je koncentracija drastično povećana djelovanjem čovjeka najprije u velikim industrijskim centrima i gradovima. SO₂ nastaje sagorijevanjem fosilnih goriva, a dušikovi se oksidi oslobađaju iz elektrana i prometnih sredstava. Kad se čestice spojeva, nošene vjetrom, nađu u zraku teže padaju na tlo, a lakše se dižu u više slojeve atmosfere gdje se sjedinjuju sa kapljicama vode i padaju na nekada i udaljenija područja. Dim iz termoelektrane može prouzrokovati štete na širokom prostoru oko iste. Pojava amonijaka u kiši ili nastajanja razrijeđene sulfatne i dušične kiseline nazivamo kisela kiša, a iste čestice mogu naći i u snijegu, magli i rosi. Ova pojava je bila najočitiija u planinama na granici Poljske i Češke, gdje su velike površine šuma stradale djelovanjem takvih kiša.

Normalne kiše imaju pH vrijednost oko 5,5, a kiselih kiša u prosjeku 4 do 4,5. Osnovni uzročnici pojave kiselih kiša su termoelektrane, ispušni plinovi iz prijevoznih sredstava i dim iz kućanstava. Ugljikov dioksid je plin koji nastaje izgaranjem fosilnih goriva i u najvećoj mjeri zagađuje atmosferu, a u mnogome utiče i na klimatske promjene. Spada u grupu plinova koji djeluju u višim slojevima atmosfere i omogućuju jače zagrijavanje zemljine kore. Tu pojavu nazivamo efekt staklenika. Sagorijevanje fosilnih goriva izaziva još i nastajanje dušičnih-oksida (monoksid NO i dioksid NO₂) koji u reakciji sa vlagom stvaraju dušičnu kiselinu, a ista čini trećinu kiselih kiša.

Sumporov dioksid je plin bez boje, jakog i neugodnog mirisa, a daleko je najštetnija tvar u zraku. Visoke koncentracije sumporovog dioksida sa prašinom do te mjere zagađuju zrak da je jako otežano disanje u tom prostoru. Takav oblik zagađenja nazivamo smog.

Štetne posljedice kiselih kiša

Štetno dejstvo kiselih kiša najčešće se osjeća u brdskim predjelima. Dolaskom u sloj humusa otapaju hranjive tvari i omogućuju stablima permanentno snabdijevanje istim. Štetan uticaj imaju na koncentraciju kalcijuma, magnezijuma i kalijuma prijeko potrebnih za razvoj biljke. Izravno oštećuju korijenje stabla, a dospijevaju u lišće, odnosno iglice. Listovi žute i opadaju, a ako ne dođe do ozelenjavanja stradavaju i stabla. Dolazi do znatnih poremećaja u cijelom ekosistemu. Kisele kiše u tlo donose aluminijum i teške metale, a povećavaju kiselost tla. Zimzeleno drveće je više pogođeno ovom pojavom od listopadnog od kojih najviše strada hrast. Kisele kiše ubrzavaju raspadanje kamena i drugih građevinskih materijala i time oštećuju kulturno-istorijske spomenike, kao i građevine opće namjene.

KISELE

Ivo Lubina

Pokušaj da se sa visokim fabričkim dimnjacima riješi onečišćenje u velikim industrijskim gradovima pokazalo se kao vrlo loše rješenje. Povećane koncentracije kiselina u vodi štetno utiču na život u potocima, jezerima i rijekama. Zagađivanje pitke vode direktno i značajno utiče na život samog čovjeka. Poremećaj pH razine u rijeci većini ribljih jajašaca onemogućuje pravilan razvitak, dok u jezerima onečišćenim kiselim kišom zna dolaziti do pomora jedne, a naglog razvitka druge životinjske vrste. Značajan uticaj na bujanje algi, nastanak morske trave i koraljnih grebena ima povećane koncentracije dušične kiseline u moru.

Karakteristični primjeri

U Škotskoj je 1984. godine pao crni snijeg, pH vrijednosti kao i ocat. U decembru 1952. godine London je pet dana bio prekriven smogom («Great London Smog»). Od posljedica, preko četiri hiljade ljudi je umrlo, a mnogi su doživjeli pogoršanje rada srca ili teži oblik bronhitisa. Autoindustrija u SAD-u godišnje troši 61 milion dolara na boje koje su otporne na kisele kiše.

Skulptura na jednom dvorcu u Westphaliji u Njemačkoj slikana 1908.g. i 1968.g.:

1908.

1968.

BOŽJA OVČICA - BIOLOŠKI INSEKTICID

Bubamara ili božja ovčica je živahan i lijep kukac. Djeca se naročito, a poneki i odrasli, radiju ovom kukcu sa dvije, odnosno sedam crnih točaka. U narodu se uvriježilo mišljenje da bubamara donosi sreću, a mnogi ne znaju da je i koristan kukac.

Bezopasno i bez štetnih ostataka, ovi kukci se bave biološkim metodama uništavanja štetnika. Pa eto sreće i za sve one koji se i sami time bave.

Podaci govore da je davne 1833. godine zabilježeno da u Kaliforniji prijetila katastrofa.

Jedna vrsta štitaste uši, prenesena iz Australije, u tolikoj se mjeri razmnožila da je predstavljala veliku opasnost za plantaže naranči, limuna, i sl. plantaže u Kaliforniji.

Znanstvenici su se dosjetili da u njenoj domovini, Australiji, vjerojatno postoji prirodni neprijatelj, te su nakon dugog traženja otkrili da je to jedna vrsta božje ovčice (*Rodalia*

cardinalis), koja se hrani baš tom vrstom štitaste uši.

130 tisuć kukaca je odmah poslano u Kaliforniju i pušteno u blizini uši – štetnik, a počeli su ih i uzgajati. Postupno su se božje ovčice rasprostranile po čitavoj Kaliforniji, i za tri do četiri godine uništile toliko uši da su plantaže bile očišćene od tih štetnika.

Podaci govore da u Evropi živi oko 80 raznih vrsta božjih ovčica, a u svijetu i više od 4000. U srednjoj Evropi najčešće su to crveni primjerci sa dvije i li sedam crnih točaka, ali u drugim dijelovima svijeta postoje i one crne sa crvenim točkama, žute sa crnim točkama i obratno. Naš najčešći oblik je crvena bubamara sa sedam crnih točaka (*Coccinella septempunctata*). Bubamare prezimljuju na mjestima gdje nema mraza; nakon zime ubrzo se pare. Nakon prvog parenja ženka do kraja svog života, odnosno za vrijeme od 60 dana, može odlagati oplođena jaja. Najčešće ih prilijepi

na biljke gdje se oni razvijaju, u ovisnosti od vremena, u roku od 5 do 10 dana.

Tada pozelene, a iz njih počnu izlaziti ličinke. One ubrzo potamne. Produljena su oblika, tamnozeleno boje a na kolutićima imaju bradavičaste nastavke crne i žute boje. U potrazi za hranom kreću u raznim smjerovima. Na sve što naiđu opipaju, no kad naiđu na koloniju lisnih uši tada počinje prava gozba! Ličinka zagrije u lisnu uš i siše njen tjelesni sok, unatoč tomu što su lisne uši i do tri puta veće od nje.

Tako lisne uši padaju jedna za drugom, a nakon što uništi jednu skupinu uši, ličinka se seli dalje. U svojoj grabežljivosti za hranom uzimaju i štitaste uši, grinje te jaja i ličinke i drugih kukaca.

Ličinke vrlo brzo rastu, i uskoro im prva 'odjeća' postaje preuska i puca na točno određenom mjestu. Ličinka ispuže iz vlastite ovojnice van i ponovno je aktivna u traženju hrane. Ovaj proces naziva se presvlačenje i događa se dva puta u tijeku 4- 6 tjedana. U tom razdoblju je plijen mnogih neprijatelja, na primjer ptica, ali i mnogih drugih kukaca i njihovih ličinki, za koje su dobro uhranjene ličinke božjih ovčica prava poslastica. Protiv mrava – dođ li u sukob s njima božje ovčice nemaju izgleda. Mravi, naime, štite koloniju lisnih uši, 'uzgajaju ih' radi slatke tekućine koju one izlučuju i njima se mravi hrane.

Dođe li božija ovčica u koloniju tako čuvane kolonije, tada nastaje alarmantno stanje za mrave. Oni štrcaju i nema uljezu kiselinu, a ako to ne zaplaši ličinku tada je počinju gristi i ponovno trčati kiselinu.

Nakon 8- 14 dana puca vanjska ovojnica, pa odrasli kukac- imago – izlazi van na svojstven način se način na pluk ne poprmi prepoznatljiv polukuglast oblik.

Prilično vremena prođe da božja ovčica pocrveni. Mladi kukac nije odmah crven i nema crnih točaka. Kad nađe pogodno mjesto, ne odmah umire, ali malo podigne prednja krila tzv. pokrilja, na kojima se sive točke, a žuta boja postupno postaje tamnija i prelazi u narančastu, a točke postaju crne. Najčešće tek nakon 24 sata kukac dobiva svoju tipičnu crnu boju. Što jače grije sunce kukac brže pocrveni. Sada formiran kukac kreće u lov na lisne uši. Podaci govore da božja ovčica za svoga kratkog života uništi više od 3000 lisnih uši.

Pored mnogih neprijatelja kao što su ptice, te gušteri i rovkke koje se rado njima hrane, više od prirodnih neprijatelja božje ovčice ugrožava čovjek. Čovjek uništava mjeraama za suzbijanje štetnika koje provodi na velikim poljoprivrednim površinama, ako ličinka i odrasli kukci ne budu izravno usmrćeni otrovnim insekticidima, onda pogibaju kasnije, jer se hrane ušima koje su pune otrova.

Šteta je što čovjek tako malo cijeni veliku marljivost božjih ovčica u uništavanju lisnih ušiju i ne primjenjuje ih više u biološkoj borbi protiv štetnika.

Rasprostranjenost upotreba insekticida razlogom je da sve rjeđe susrećemo, maloga sedmotočkastog 'nosioca sreće'.

Mirzeta Topalovica

STARAČA

Luka Leovac

Na krajnjem sjeveru Bosne i Hercegovine, između rijeka Save i Bosne, nalazi se s biološkog gledišta, veoma zanimljivo područje zvano Starača.

Starača je staro korito rijeke Bosne smještena kraj naselja Vojskova, Prud, Zorice i Trnjak dužine oko 8500 m. Svojim prekrasnim izgledom za vrijeme visokog vodostaja mami mnoge posjetitelje da se dive mirnoći i ljepoti njezine vode. Starača je bogat lovni revir, mjesto gdje su svoja staništa pronašla štika, linjak, babuška, deverika i šaran.

Bogata flora i fauna, sklad u kojem živi biljni i životinjski svijet, zadržavajući je. Zbog raznovrsne ribe često su Staraču u prijeratnim godinama posjećivali ribolovci i iz ostalih općina BiH. Kada je vodostaj odgovarajući zimi, voda je jako čista i prozirna i ima blagu zelenkastu boju.

Nažalost, vodostaj Starače nije reguliran. Prošlog ljeta se dogodila ekološka katastrofa, zbog visokih temperatura i ljudskog nemara, po prvi put u povijesti Starača je presušila. Što je to značilo za floru i faunu nije potrebno posebno obrazlagati. Mjesto obiluje bujnom vegetacijom i prirodnom hranom, tako da je ribe oduvijek bilo u izobilju. Biljni svijet Starače u najvećoj mjeri uvjetuje njen vodostaj. To znači da vodostaj određuje sustav različitih biljnih zajednica. Te su biljne zajednice veoma pogodne kao obitavalište mnogih životinjskih vrsta, posebice velikog broja ptica močvarica. Na vrlo malom prostoru nalazi se nekoliko vrsta staništa kao npr. površine pod hrastovim, topolovim i vrbovim šumama, površine obrasle tršćacima, površine pod močvarom i vodom, kanali i kanalići između kojih postoje idealni uvjeti ne samo za ptice nego i za druge životinjske vrste. Ljudi ovog kraja oduvijek su se trudili da se sa ribama nadmudruju i da

ulove samo koliko je potrebno. Međutim, danas je stanje sasvim drugačije. Neodgovorni pojedinci svojim nemarnim odnosom i postupcima uništavaju sve ono što je godinama

foto: Goran Bačić

godinama obale su bile pretrpane smećem, a često se u njeno korito izljevao sadržaj iz prskalica ili fekalije iz septičkih jama.

Prije dvije godine MZ Vojskova organizirala je čišćenje korita i sada je stanje puno bolje. Još uvijek ima pojedinaca koji narušavaju bioravnotežu, a naša je želja da se to i zakonski sankcionira. Dakle, da bi Starača ostala i postala još čistija i ljepša potrebna nam je potpora svih građana, a posebno edukacija mladih ljudi.

Prije godinu dana aplicirali smo Federalnom ministarstvu okoliša i turizma za

planirali smo oživjeti nekadašnje postojeće male izvore hladne vode koji su nekada izbacivali čistu i bistru hladnu vodu koja nam je služila za osvježanje i piće u vrućim ljetnim danima.

Dalje smo planirali napraviti par puteljaka i staza duž lijeve obale Starače u cilju boljeg razgledavanja njene obale, a može poslužiti u buduću i za potencijalne turiste.

Na koncu želimo da Skupština Županije Posavske proglasi Staraču zaštićenim krajolikom, a koristi bi bile višestruke za cijelu populaciju općine, županije kao i za razvoj ruralnog turizma.

Prije tri mjeseca na Staraču su došla i dva prekrasna labuda koji svojom bjelinom uljepšavaju i onako već prekrasno proljeće na obalama Starače.

Nadamo se da će svi čitatelji i ljudi dobre volje prepoznati Staraču i da ćemo svi zajedno omogućiti da ovaj naš i Vaš dragulj za ljubitelje prirode ostane očuvan za naraštaje koji nadolaze.

STRADANJE LASTAVICA

Nagli pad temperature i obilne kiše, polovinom prošlog mjeseca, prouzrokovale su pomor insekta ili njihovo povlačenje na skrovišta. Nedostatak hrane doveo je lastavice u nezavidan položaj. U vrijeme intenzivne prehrane i spremanja za selidbeni put takav nedostatak je doveo do slabosti, iscrpljenosti, a i stradanja brojnih jedinki.

Za očekivati je i nadati se da je protekli period lijepog i toplog vremena omogućio lastavicama oporavak i pripremu za predstojeći put.

EKO KAMP

Katarina Ćamber

Federalno ministarstvo okoliša i turizma organiziralo je od 16.06. do 21.06.2008. drugi Eko-kamp Federacije BiH. Osmišljen je kao šestodnevno edukacijsko, promotivno i ekološko druženje učenika 2. razreda srednjih škola s područja Federacije Bosne i Hercegovine.

Eko-kamp se održavao na četiri lokacije:

1. Unsko-sanska i Herceg-bosanska županija/kanton
2. Srednjobosanska županija, Zeničko-Dobojska i Sarajevska županija/kanton
3. Posavska i Tuzlanska županija/kanton, te distrikt Brčko
4. Zapadno-hercegovačka i Hercegovačko-neretvanska županija/kanton.

Učenici drugog razreda Srednje škole Pere Zečevića, članovi sekcije "Zelena akcija", sudjelovali su u Eko-kampu Zapadno-hercegovačke i Hercegovačko-neretvanske županije.

Cilj ovog Eko-kampa bio je upoznati klimu, reljef, biljne i životinjske vrste koje su karakteristične za ovaj kraj, te uočiti razlike između prirodnih fenomena Hercegovine i Posavine. Naše šestodnevno druženje izgledalo je otprilike ovako:

6.6. 2008. ponedjeljak, prvi dan...

Odmah nakon dolaska i smještaja u

hotel "Karaotok" u Parku prirode Hutovo blato sudionici Eko- kampa su imali kratki kviz znanja iz ekologije.

Učenici Srednje škole Pere Zečevića iz Odžaka osvojili su prvo mjesto na kvizu i prigodnu nagradu.

17.6. 2008. , drugi dan...

Upoznavali smo raznolikost Parka prirode Hutovo blato. To je jedinstvena submediteranska močvara u Europi, a nalazi se s lijeve strane rijeke Neretve. Močvara je značajna sa ornitološkog, ihtiološkog, znanstvenog, ekološkog i turističkog stajališta. Ovo područje udaljeno je petnaestak kilometara od

Jadranskog mora, pa je pod velikim utjecajem sredozemne klime. Zbog izuzetnog značaja i ljepote Hutovo blato je proglašeno Parkom prirode 1995.godine.

Zbog svog međunarodnog značaja, Hutovo blato je 1971. god. uvršteno u Popis močvara od međunarodnog značaja, a 1980. god. uvršteno je u Međunarodni projekt za zaštitu mediteranskih močvara.

18.06. 2008. treći dan...

Posjetili smo okolicu rijeku Trebižat na kojoj je najatraktivnija lokacija slap Kravica. Ovaj slap se nalazi nedaleko od Ljubuškog, visok je 28 metara, a stvoren je radom sedronosne rijeke Trebižat. Osim slapa Kravica bili smo i sa slapovima Kočuše koji su nešto manji, ali ne i manje atraktivni. Svi sudionici Eko- kampa su bili oduševljeni ovim prirodnim fenomenom, jer u krajevima iz kojih dolaze nisu vidjeli ništa slično. Naime, sudionici se bili iz Odžaka, Tuzle, Zenice i Goražda.

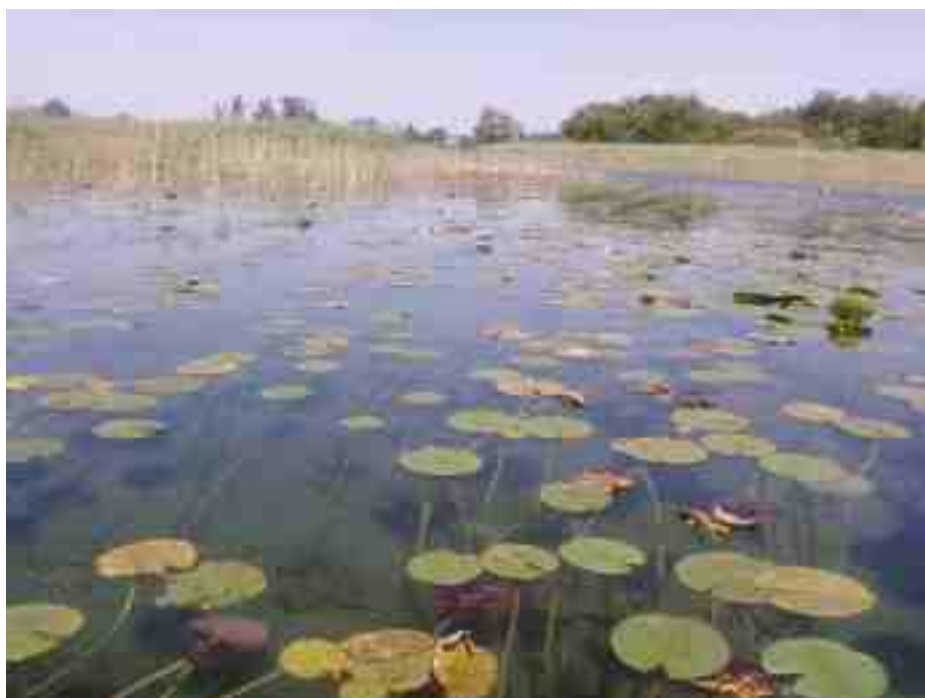
"Planinarili" smo do kule Hercega Stjepana sa koje se vidi cijeli Ljubuški. Uspon je bio jako težak za sve nas koji smo došli iz ravnice, ali nismo odustali.

19.06. 2008. četvrti dan...

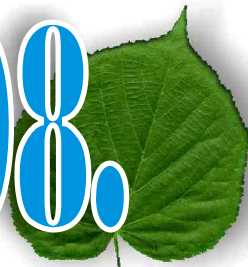
Upoznavanje biodiverziteta Popovog polja.

Popovo polje je krški kompleks u kojem je svoje korito usjekla rijeka Trebišnjica, od Trebinja na istoku do Hutova Blata na zapadu.

Popovo polje, se nalazi na najnižoj nadmorskoj visini od svega 250 - 220

HUTOVO BLATO 08.

Federalno ministarstvo okoliša i turizma organiziralo je od 16.06. do 21.06.2008. drugi Eko-kamp Federacije BiH. Osmišljen je kao šestodnevno edukacijsko, promotivno i ekološko druženje učenika 2. razreda srednjih škola s područja Federacije Bosne i Hercegovine. Eko-kamp se održavao na četiri lokacije:

1. Unsko-sanska i Herceg-bosanska županija/ kanton
2. Srednjobosanska županija, Zeničko-Dobojska i Sarajevska županija/ kanton
3. Posavska i Tuzlanska županija/kanton, te distrikt Brčko
4. Zapadno-hercegovačka i Hercegovačko-neretvanska županija/kanton.

Učenici drugog razreda Srednje škole Pere Zečevića, članovi sekcije "Zelena akcija", sudjelovali su u Eko-kampu Zapadno-hercegovačke i Hercegovačko-neretvanske županije.

Cilj ovog Eko-kampa bio je upoznati klimu, reljef, biljne i životinjske vrste koje su karakteristične za ovaj kraj, te uočiti razlike između prirodnih fenomena Hercegovine i Posavine. Naše šestodnevno druženje izgledalo je otprilike ovako:

6.6. 2008. ponedjeljak, prvi dan...

Odmah nakon dolaska i smještaja u hotel "Karaotok" u Parku prirode Hutovo blato sudionici Eko- kampa su imali kratki kviz znanja iz ekologije.

Učenici Srednje škole Pere Zečevića iz Odžaka osvojili su prvo mjesto na kvizu i prigodnu nagradu.

17.6. 2008. , drugi dan...

Upoznavali smo raznolikost Parka prirode Hutovo blato. To je jedinstvena submediteranska močvara u Europi, a nalazi se s lijeve strane rijeke Neretve.

Močvara je značajna sa ornitološkog, ihtiološkog, znanstvenog, ekološkog i turističkog stajališta. Ovo područje udaljeno je petnaestak kilometara od Jadranskog mora, pa je pod velikim utjecajem sredozemne klime. Zbog izuzetnog značaja i ljepote Hutovo blato je proglašeno Parkom prirode 1995.godine.

Zbog svog međunarodnog značaja, Hutovo blato je 1971. god. uvršteno u Popis močvara od međunarodnog značaja, a 1980. god. uvršteno je u Međunarodni projekt za zaštitu mediteranskih močvara.

18.06. 2008. treći dan...

Posjetili smo okolicu rijeku Trebižat na kojoj je najatraktivnija lokacija slap Kravica. Ovaj slap se nalazi nedaleko od Ljubuškog, visok je 28 metara, a stvoren je radom sedronosne rijeke Trebižat. Osim slapa Kravica bili smo i sa slapovima Koćuše koji su nešto

sudionici Eko- kampa su bili oduševljeni ovim prirodnim fenomenom, jer u krajevima iz kojih dolaze nisu vidjeli ništa slično. Naime, sudionici se bili iz Odžaka, Tuzle, Zenice i Goražda.

"Planinarili" smo do kule Hercega Stjepana sa koje se vidi cijeli Ljubuški. Uspón je bio jako težak za sve nas koji smo došli iz ravnice, ali nismo odustali.

19.06. 2008. četvrti dan...

Upoznavanje biodiverziteta Popovog polja.

Popovo polje je krški kompleks u kojem je svoje korito usjekla rijeka Trebišnjica, od Trebinja na istoku do Hutova Blata na zapadu.

Popovo polje, se nalazi na najnižoj nadmorskoj visini od svega 250 - 220

KONJUH PLANINOM

Niaz Šabice

Rani jutarnji sati. Još jedan pogled u nebo. Ne obećava. Nema veze-idemo.

Još treba svratiti do pekare, sve što je vruće - kupujem. Na parkingu minibus i poznati „brdari“. (Tako nas već duže vremena zovu zbog „visina“ koje „osvajamo“).

Ko je došao..., polazak!

Dva i nešto sati puta na kojem se smjenjuju kiša i samo što nije. U busu pričljivo, a to obećava.

Kod planinarskog doma zatičemo slične nama. Ko ste?, odakle ste? Tako i tako. Kuda? Na Konjuh. Iskusan planinar (po nečemu sam to zaključio) „skenirao“ je našu posadu a pogled je govorio „zar u takvim patikama, bez zaštitnih nogavica, farmerice!“ a izgovorio je samo „sretno vam - očekujemo vas oko pola pet“, i „šteta što je magla jer mogli ste vidjeti...“

Ivo daje redovne upute o brzini kretanja, o načinu disanja, savladavanju prepreka i naravno - „ranjenike ne smijemo ostaviti“. Već nas je prvi kilometar penjanja „uz leđa“ pretvorio iz „brdara“ u planinare. Teški usponi se nastavljaju, često zastajkujemo - svako hvata svoj dio zraka. Analiziramo neke biljke, pokušavamo odgonetnuti zašto se borovi tako naglo završavaju kao da su udarili u neki nevidljivi plafon. Za sada svi koliko-toliko podnose ovaj napor. Uz dobru markaciju napredujemo. Još uvijek se penjemo. Cilj su Zidine, gore je kućica, vatrca, roštiljske kobasice...

Evo i kiše, istina ne tako jaka ali natapa nemilosrdno našu odjeću, cipele su već dugo mokre i jedva čekamo da se presvučemo. Opet težak i dug uspon, nešto se duže odmaramo i nastavljamo.

Sada je staza blaga, krećemo se kosom a oko nas nepregledna magla. Uskraćen nam je pogled na okolne gradove i vrhove udaljenih planina. Istovremeno, to more magle ispod nas stvara nam dojam da smo na krovu svijeta i tako biva nadoknađen gubitak. Oprezno se naginjemo nad provalije, gurnemo neki sitan kamen - ispitujemo dubinu. Zvuk kotrljajućeg kamenja nestaje u magli, osluškujemo. Izraz na Pačkovom licu sve govori, a dva koraka natrag-respekt (strah).

Konačno, blaga zaravan - Zidine. Skromna drvena, planinska kućica s trijemom i jednom sobicom skoro potpuno ispunjenom drvenim krevetom. Ubrzo smo u suhoj odjeći. Iz ranaca se vadi sve i svašta. Skupljamo drva dok Ivo pokušava upaliti vatru od mokrih grana. Pripremamo roštilj. Svo kulinarsko umijeće pečenja kobasica na žaru, ustanovili smo, svodi se na pravilan način nabijanja iste na žicu. Uz veselicu provedosmo sat i nešto na Zidinama. Treba krenuti dalje. U početku blagi usponi, napredujemo dobro, poneka nizbrdica tek da znamo da i one postoje. Prolazimo pored usamljenog TV odašiljača, svuda oko tragovi prisutnosti čovjeka. Ako su usponi i bili

problem za nekolicinu, sada su spustovi problem za sve.

Strmo, vrlo strmo je ispred nas bilo gotovo sat vremena. Kao po rubu noža sporo se kretala posavska grupica planinara. Ali se kretala. Kao da se mrak počeo miješati sa maglom a valjalo je preći još dobar komad puta. Spuštamo se i dalje, krajolik se nešto mijenja i da li je to što čujemo, glas koji ne pripada nikome od nas. Stigli smo. Domaćini su se dobro uplašili jer smo planirano vrijeme prebacili više od sata. Ovom im se prilikom iskreno zahvaljujemo za najljepši i najmirisniji čaj s limunom koji smo pili.

Opraštamo se uz poziv da nas posjetite. Naš minibus se brzo pretvara u minireru, glave padaju po naslonjačima, malo je priče izuzmemo li (Limune nemam ništa protiv tebe) jednu neumornu planinarku. Još samo u Srebreniku svrati u burekdžinicu, govorimo vozaču, i vozi do kuće. Na kraju, čestitamo jedni drugima na postignutom uspjehu i obećavamo da se nećemo dugo vidjeti na nečemu sličnom.

Ovog se planinarenja vrijedi sjećati.

UREDJENJE JEZERA 'FAZANUŠE' U SKLOPU PROJEKTA 'POSAVINA RAJ ZA LOV I RIBOLOV'

Na kafi sa gosp. Hajrudinom Hadžićem, dedićem direktorom turističkog ureda Odžak turističke zajednice županije Posavske.

Koji su ciljevi i ko je implementator ovog projekta?

Projekat "Posavina raj za lov i ribolov" nastao je kao rezultat saradnje 9 općina Bosanske Posavine i nezavisnog biroa za razvoj (NBR) iz Modriče. Glavni cilj ovog projekta je da se Bosanska Posavina kao geografska cjelina vrati među vodeće destinacije lovnog i ribolovnog turizma u BiH i stvore preduslovi za njen daljnji razvoj. Implementator projekta je Turistička zajednica Županije Posavske a zvanični partner u implementaciji projekta je Brčko distrikt.

Ko su korisnici i koje lokacije su dodjeljene općini Odžak?

Korisnici u našoj općini su LD „Fazan“ i UGSR „Odžak“. Lovci su svoja sredstva usmjerili za završetak lovačke kuće na Kadru dok su ribolovci jedan dio sredstava već utrošili za nabavku pumpe za izmuljavanje koju će koristiti na lokalitetu Starača u Vojskovi i jedan dio sredstava za takmičarsku ribolovnu stazu na istoj. Obzirom da se jezero Fazanuša nalazi na entitetskoj granici predviđene su zajedničke aktivnosti UGSR „Odžak“ i UGSR „Smuđ“ Vukosavlje na uređenju ovog jezera.

Šta je planirano da se odradi u prvoj fazi radova na jezeru Fazanuša i kolika su sredstva odobrena za ovaj lokalitet?

Jezero Fazanuša je dobilo sredstva u vrijednosti oko 26000 hiljada KM s tim da

Asmer Kršić

je taj novac planiran samo za prvu fazu radova tj. produbljivanje jezera, uređenje staze te spajanje dva jezera koja su prije rata bila jedna cjelina. Produbljivanjem jezera sačuvaće se riblji fond koji je u toku ljetnih mjeseci itekako ugrožen. Predviđeno je da se u toku naredne godine izvrši spajanje dovodnog kanala koji će konstantno održavati vodostaj jezera. Ta-kođer je planirano da se u toku naredne godine obnovi ribarska kućica koju će koristiti oba ribarska društva.

Kada trebaju početi radovi na jezeru?

na produbljivanju i čišćenju dna jezera.

Kada je planiran završetak cjelokupnog projekta?

Uspjehom ovog projekta učesnici u projektu tj. lovno ribolovne udruge stiču iskustva i mogućnosti da sami apliciraju na buduće fondove za razvoj turizma u BiH koji se finansiraju iz grantova entitetskih ministarstava i grantova Evropske komisije.

Završetak projekta je predviđen za mjesec maj naredne godine kada će biti i završna konferencija o implementaciji ovog projekta.

Asmer Kršić

BRDO U PO POSAVINE

Posljednjih godina svjedoci smo nemilosrdnog i dobro smišljenog uništavanja i eksploatacije šljunka iz toka rijeke Bosne u njenom ravničarskom toku počev od Doboja do ušća u rijeku Savu.

Bezbroj tzv. šljunkara koje se redaju na svakih 100 m sistematski uništavaju raznovrsni biljni i životinjski svijet ove naše najvažnije rijeke. Nebriga vlasti da spasi ovu ljepoticu učestalo dovodi do mijenjanja njenog toka te do uništavanja poljoprivrednih dobara u radijusu od jednog kilometra.

Slika u pozadini je vještačko brdo od šljunka izvađenog iz korita rijeke Bosne visine 30 m i dužine oko 300 m. Za stvaranje ovog depoa šljunka preorano je blizu 800 m toka rijeke. Obzirom da uskoro počinju radovi na izgradnji koridora Vc za par godina bi i mi mogli imati svoj Grand kanjon.

Voljeti prirodu, diviti se i boraviti u njoj, čuvati je i paziti, vrijedno je hvalje. Ali svoj životni prostor ustupiti prirodi, podariti joj svoju avliju, stepenice, terasu, balkon, pa i dnevni boravak je rijedak primjer. Nije dovoljno imati neizmjernu ljubav i sklonost ka cvijeću i bilju uopće, već treba odvojiti svoje vrijeme i novac za nabavu i opsluživanje različitog bilja.

Naslijeđena ljubav prema cvijeću od roditelja, razumijevanje i podrška muža, daje Kajici Vranjić snagu da se posveti svakoj biljnoj vrsti, nađe joj prikladno stanište, obezbijedi dovoljno sunca i vode. Posebno je opterećenje u ovo doba godine kada treba osjetljivim biljkama iz avlije naći mjesto u zatvorenom. Oko sto dvadeset vrsta kaktusa, tridesetak vrsta egzotičnog bilja i raznih grmova treba prebroditi predstojeće hladne dane. Malo je bašti u našem klimatskom području gdje se mogu vidjeti stabla: banana, mimoza, japanskih jorgovana, limuna, lovora, višanja, lavandi

VODA

Hasan Sejdić

Bez obzira tko smo, odakle smo i čime se bavimo svi zavisimo o vodi!

Razvojni put života na zemlji tijesno je povezan s vodom, a ona zauzima 70% zemljine površine, od toga je 97,50% slana voda, a samo 2,50% otpada na slatke vode.

Raspoloživa količina za ljudske aktivnosti predstavlja samo 0,002% ukupne količine vode. Dva su glavna problema povezana sa vodama:

- zagađenje i
- nedostatak vode.

Zagađenje je uglavnom prouzrokovano komunalnim otpadnim vodama i od poljoprivrede. Smatra se da će se čovječanstvo kroz nekoliko desetina godina suočiti s problemima velike nestašice vode.

Svaki osam sekundi jedno dijete umire, što je posljedica nedovoljne snabdjevenosti vodom. Oko 20% čovječanstva nema pristup odgovarajućim sanitarnim uslovima vode.

Kako vi možete doprinijeti očuvanju voda?

- Pri pranju zubi zatvarajte slavinu i uštedjet ćete 20 litara vode dnevno.
- Za ispiranje suđa koristite kadu sudopera umjesto mlaza iz slavine i uštedjet ćete 130 litara dnevno. Naročito štedite toplu vodu, jer time štedite i vodu i energiju. Tuširajte se umjesto da punite kadu. Za punu kadu je potrebno 150 litara vode, a za tuširanje 30-60 litara vode
- U vrt postavite bačvu i u nju hvatajte kišnicu
- Koristite što manje deterdženta pri pranju.

ANKETA

Shodno prihvaćenim obavezama, Odbor za realizaciju projekta «Ekološki bilten» pripremio je i izvršio ispitivanje poznavanja osnova ekologije.

U sedamnaest pitanja sa po tri ponuđena odgovora obuhvaćena su različita područja ekološkog znanja.

Među 138 ispitanika 68 je učenika osnovne, a 70 srednje škole.

Od 1156 pitanja u osnovnoj školi točnih je 658, a od 1190 pitanja 824 je točno u srednjoj školi. Postotak tačnih odgovora učenika osnovne škole iznosi 57 %, a srednje 69 %.

Anketa je bila anonimna i obuhvaćala je odjeljenja raznih uzrasta i usmjerenja, a sličnu anketu realizirat ćemo i nakon godinu dana od početka izlaženja.

POGLED U BUDUĆENOST

Hasan Sejdica

Mnogi ističu da je ekologija pitanje standarda jedne zemlje. Posmatrano u uskim okvirima same kompanije i kratkoročno, ekologija može izgledati kao trošak, jer se izdatak za nabavku opreme ili promjenu tehnologije odmah vidi, a koristi ne. Međutim, ako imamo u vidu da zagađivanje životne sredine sigurno utiče na zdravlje radnika dotične kompanije, ali i svih ostalih koji su pod uticajem tog zagađivanja, onda je samo po tom aspektu ulaganje u ekologiju investicija. Treba samo izračunati koliko se manje izdvaja sredstava za lijekove, bolničke dane, bolovanja i slično, zato što je stanje zdravlja stanovništva bolje ili koliko se manje izdvajanja za zaštitu materijalnih dobara koja brže propadaju u zagađenoj, kiseljoj atmosferi.

Treba dodati da osim ovoga i same kompanije neposredno osjećaju korist, jer se danas u razvijenom svijetu

različito vrednuju proizvodi kompanija koje ulažu u ekologiju u odnosu na proizvode čije kompanije nemaju takva ulaganja. Na kraju krajeva, društvo u cijelini daleko više dobija ulaganjem u zaštitu. Ipak, ima puno aspekata o kojima treba voditi računa. Na primjer, nije svako zelenilo pogodno za grad, pogotovo ne ono čiji polen izaziva alergije, a takve mogu biti ne samo trave već i drveće. Takođe je važna i estetska vrijednost zelenila, pogotovo u gradskim sredinama, kao i to da li određena vrsta odgovara datom podneblju i još mnogo toga.

Povratak ravnoteži

Do početka 19.vijek a i otkrića parne mašine uticaj ljudi na prirodu bio je gotovo zanemariv, potom je nastala povećana potrošnja drveta, fosilnih goriva i ostalih prirodnih rezervi, a

početkom 20.vijek a i masovnija proizvodnja sintetičkih hemikalija.

Ovo iscrpljivanje zemljinih rezervi njihovim korišćenjem dovelo je do remećenja prirodnih geohemijskih ciklusa osnovnih elemenata, na primjer ugljenika i azota, na način na koji priroda ne može da odgovori dovoljno brzo da bi ih opet dovela u ravnotežu. Zato imamo efekat pregrijavanja atmosfere, razaranja ozonskog omotača i druge, čovjek se dugo ponašao prema prirodi tako da je uzimao od nje ono što mu je bilo korisno, uništavajući ono što mu je smetalo. Posljedica toga je da svakodnevno nestaju mnoge biljne i životinjske vrste. Nedavno je objavljena vest da su nestali bijeli riječni delfini iz kineskih rijeka. Vrsta koja je postojala milionima godina dočekala je da je uništi današnji čovjek. Spasimo prirodu svi skupa.

SILE KOJE OBLIKUJU SVIJET

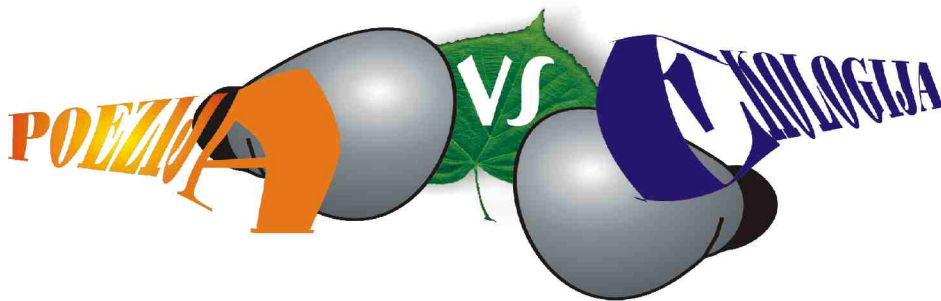
Niaz Šabica

Neprekidan ciklus promjena koji je oblikovao Zemlju sa svom njezinom ocharavajućom raznovrsnošću obično se odvija presporo da bismo ga primijetili. No, tu i tamo dogodi se nešto brzo i nasilno. Vulkani izbace rastaljenu lavu, potresi otvore raspuke u krajobrazu, odroni zemlje odnesu čitave obronke planina.

Tada ljudi postaju svjesni zastrašujućih sila koje oblikuju njihov planet.

Te se sile napajaju iz tri moćna izvora energije: vrućine iz dubine Zemlje, vrućine Sunca i gravitacije. Sve krajobrazne na svijetu oblikovala su ta tri izvora energije. Kontinente koji plutaju površinom Zemljine kugle, potičući erupcije vulkana i potrese i gradeći planine, pokreće vrućina iz dubine Zemlje, koja doseže oko 5000°C. Najveći dio te vrućine nastaje raspadanjem radioaktivnih elemenata. Zemlja je jedinstven planet u Sunčevu sustavu zato što na svojoj površini ima tekuću vodu, a voda ima golemu ulogu u oblikovanju planeta. Toplina Sunca isparava vodu iz mora i jezera. Para se diže i kondenzira, pa nastaju oblaci iz kojih se voda vraća kao kiša i snijeg. Tu počinje sudjelovanje vode u oblikovanju krajolika: ona troši stijene, ispire odlomljeni materijal ili snagom ledenjaka brusi tlo. Sunčeva vrućina stvara i vjetar i valove koji oplakuju kopno.

Treća sila – gravitacija – uzrokuje pojavu plime i oseke, koje nagriza rubove kontinenata, kao i odrone zemlje koji mijenjaju oblik planina. Pod utjecajem gravitacije kiša pada prema dolje, a rijeke i potoci teku nizvodno i dube tlo. Na svome putu voda nosi komadiće stijena i pijeska koji će se nataložiti na dnu oceana. Tijekom tisuća godina taj će se talog pretvoriti u stijenu koja bi se mogla naborati i podići zahvaljujući pomicanju Zemljine i tako stvoriti nove planine.

pjesničkog profila, Tešnjaci su uvijek korak iza Odžaćana!), kada Musa shvati da je ostao sam sa svojim banalnim ironiziranjem svega što stoji ili se okreće na ražnju, doći će mu iz guzice u glavu, pa će napisati ovu pokajničku pjesmu:

Big Focking

(Pokajanje jednog grijeshnog pjesnika)
Mom pobri Ćiri ĆPejiću

Gospodo, evo na sedždu vam padam,
Diveć se vašem mentalnome sklopu
I molitve vam u stihove skladam,
Proseć, „Ah, ukrcajte me u voz za Evropu!“
Gospodo, evo na sedždu vam padam.

Vi znate, da bijah ekološki laik
O okolišu pojma nisam znao;
Al' jedan, što više 'vako je prozaik,
Otrovnu eko brošuru mi dao,
Mada sam bio ekološki laik.

I tada s vašeg skrenuo sam puta,
Grohotom se smijah volov'ma na ražnju,
Ah, sarkazmom u ekologiju odlutah
I ropski joj dadoh svu svoju pažnju –
S evropskoga skrenuo sam puta.

I prestah biti ja građanin dični,
Što okreće glavu kada vidi bed –
Postadoh nesnosan tip ironični,
Sav ideal mu što je sklad i red...
Ah, ne bijah više ja građanin dični!...

I počeh galamit' na djecu u parku,
Kad igraju lopte i kad lome granje –
Ne mirih se s time da grad mi je u darku,
Posta mi drago sve to eko-sranje,
O, zašto na djecu galamih u parku.

I ljudi k'o upitnici gledaše u mene,
Svi moji druzi smatraše me šitom,
Ekološki neosvještene klonule me se žene..
Vaj! teško je biti eko-konvertitom...
Upitnici-ljudi gledaše u mene.

Ja sada bježim pod okrilje vaše,
Pun mi je prirode i njezina sklada,
Gospodo, da l' vam sada paše
Da uhvatim se debeloga hlada –
Ta ja se sklanjam pod okrilje vaše.

Gospodo, vola dajte mi na ražnju,
Od mene nećete dočekati feler,
Jer kad ga okrenem, obratite pažnju,
Ima da se vrti k'o avionski propeler,
Vola 'vamo, dajte mi na ražnju!

Al' za svaki slučaj vodite me Svili,
Neka mi prouči i salije stravu,
Da eko-šejtan nad glavom mi ne cvili
I stalno šapće kako je u pravu –
Za svaki slučaj odved'te me Svili!...

Gospodo, evo na sedždu vam padam,
Kajuć se što nisam u vašemu dopu –
I molitve vam u stihove skladam,
Proseć: „Ah, ukrcajte me u voz za Evropu!“
Gospodo, evo na sedždu vam padam!...

Šta konstatirati na kraju nego:
Koja sreća da se nijedna škola u Odžaku ne zove
po ovome edukohulniku i mrzitelju pečenih
volova!

Biografije pjesnika nalik su jedna drugoj kao kinder-jaje kinder-jajetu.

A kinder-jaja se razlikuju jedino po svojoj nutrini, tj. onim dijelovima što se poslije sklope u različite igračke. S time da ja baksuz, kada kćerki kupujem ta jaja-iznenadjenja, uvijek potrefim na istu igračku. A onda ona ironično zaključi: „Ova jaja sva ista, kao biografije pjesnika!“

A kakve su to pak biografije pjesnika? Kao prvo, svi ti pjesnici u samome startu staze, što se život zove, oskudijevaju u svemu, a ako se kojim slučajem i rode u izobilju, profućkaju to dok si rek'o –rahatluk. Pa onda pate, očajavaju.

Zadužuju se, pa tonu još dublje u blatu života. Život im postane baš čemer i jad. Pa počnu kukati kako im je život užas jedan i to se onda zove poezija. Pa malo pjevaju o davnim, bezbrižnim vremenima, pa projiciraju svoje živote u daleku budućnost. Kao bježe od stvarnosti.

I, naravno, redovno su neshvaćeni.

A s takvom biografijom komotno bi se mogli roditi i živjeti u Odžaku. Ništa im ne bi zafalilo. Zapravo, s druge strane, pravo je čudo, kako makar svaki drugi stanovnik ovoga grada nije poznati pjesnik.

Zanemarimo na tren kosmičku determiniranost rađanja i umiranja nekih od poznatih pjesnika, pa smjestimo dvojicu-trojicu tih paćenika u ovaj povjesni trenutak Odžaka, baš nekako oko općinskih izbora. Da ne bi upadali u oči, tj. da se ne bi razlikovali od ostalih Odžaćana, opet tj. da bi imali slobodu da pjevaju o stvarima onako kako ih Odžaćani vide, odjenimo ih u „Fašionu“ (fašion, hehe...), po najnovijoj odžačkoj, a time i evropskoj modi. Uvalimo im još po jedan kredit i dobit ćemo idealan klon Odžaćanina. Pustimo ih onda u čaršiju da zvjerlaju, tj. percipiraju stvarnost.

Evo prvoga, Dobriše Cesarića, taj će sigurno smisliti nešto o semaforu i šljivama:

**Gle malu vočku poslije kiše
Puna je eksera, jedva diše
I blješti suncem obasjana
Čudesna raskoš izbornih slogana**

Fulali smo za semafor, ali smo pogodili za šljive. Nije ti ova loša, Dobriša!

Da čujemo sada Musu Ćazima Ćatića, koji je, zahvaljujući vječitoj nepromjenjivosti karaktera Odžaka i žitelja mu (i meni, naravno), po drugi put među Odžaćanima:

**O, moja mladosti
O, umrli dane
Vi ste zvučni izborni slogani
Što ih nad Odžakom razvlače aeroplani**

Aeroplani? Kakvi su to arhaizmi? Morat ćemo upisati Musu na neki od odžačkih fakulteta da se nauči pisati i govoriti i, vidjet ćete, to neće biti totalni promašaj (mada će nas Musa kasnije poniziti do boli svojim sramnim izjava-ma), jer će tamo upoznati Antuna Gustava Ma-toša, koji će ga uputiti na modernu riječ za aeroplan, te mu tako trasirati pjesnički put ka novim književnim pravcima, prije svega moderni, a ovaj će ga

zauzvrat uvesti u očaravajući svijet sevdalinke i dobre kapljice i objasniti mu osnovno i preneseno značenje riječi haluga.

Ali, ne gubimo vrijeme, čekajući da Musa postane modernista, nego poslušajmo autentičnog utemeljitelja ovog pravca u hrvatskoj književnosti:

Jesenje izborno veče

**Aluminijske i lake snove snivaju
Kandidati po mrkim seoskim banderama
Mlazne pogone avioni imaju
Što vuku parole u nebeskim sferama.**

**Iza prljavih ulica transparenti skrivaju
Halugu i smeće; svjetiljke među granama
Na izborne plakate slablašno žmirkaju
Gubeći bitku s neonskim reklamama.**

**Sve je prazno, sablasno; u prvom mračku
Vjetrom nošen u noć odžačku
Šareni plakat krivudavo leta.**

**Samo jedan zahod u dnu avlije
Škripi: «Eh, plakat da mi je!»
Kao da je obična rupa, ukleta.**

Prijateljivanje ova dva pjesnika neće, nažalost, potrajati, jer će labilni Musa napustiti fakultet bez položenog ispita, a jednom će svojom besramnom izjavom baciti ljagu na nadljudske napore koji se ulažu ne bi li se akademski život digao na što višu razinu u ovoj veleprovinciji. Evo tog prostačkog koledžohuljenja (RP – djeci mlađoj od 16 godina strogo zabranjeno čitati bez pažnje roditelja!): „Kakva bolonja, kakvi bakrač! Kakav je to fakultet što se pohađa i završava vikendom? Pa, vikendom se – pije!“

Neće to, međutim, biti kap koja će prelići čašu urođenog odžačkog strpljenja. Ta fatalna kapljica doći će u vidu najbesramnijeg prostačenja i zarit će se kao nož u srce odžačkog suvremenog Teatra za afirmaciju masovne podrške odžačkoj nekulturi (TAMPON).

O, počujte, puče, to jedinstveno, neponovljivo prostačenje: „Kakva je to kukavna čaršija, kakav je to kleti teatar, kad vam najveći statista završi na ražnju kao glavna uloga!“

E Musa, kapak, dosta te više, na put se spremaj, put ti je dalek! Otpremimo ga po drugi put u njegov Tešanj, neka oni izlaze na kraj s njime, neka njima pjeva i prostači, neka Tešnjacima svojim remeti provincijski rahatluk.

I eto, takvima onda dižu biste, prave im „njihove dane“, nazivaju škole njihovim imenima?! Bruka i sramota!

Mnogo godina kasnije, kad tešanjaska raja napokon prokuži ovog izvanserijskog šarlatana (Glede demistificiranja Musinog ljudskog i

JE I BUDALI DRAGO

Sunčano, odvratno jutro. Žurim da ne zakasnim na posao. Više od pola sata. Ogromni pano s predizbornim plakatom kod Hanke, u halugi. Onda, na prvoj banderi, isto plakat, sa sloganom: „Uvijek na pravom putu“. Kuuul, neću zalutati do čaršije, pomislim.

Nekoliko kuća dalje – lokalna kafana; krmeljiva, prsata konobarica, zalvaljena u razvaljenu stolicu, tupo gleda u obližnji, zabetonirani stari jasen. Stablo jasena „rodilo“ kandidatima za Vijeće. Nije me primijetila. Ta konobarica. A obično dobaci, kus' nagarijo. Uvaljuje mi se tako.

Stižem do semafora i, dok čekam da se upali zeleno svjetlo (K'o fol, uvijek čekam na zeleno!), ugledam još ogromniji (Djeco, ovo je nepravilan komparativ!) pano u avliji prekoputa. I plakat s kandidatima, i slogan: „Bosanski identitet - evropski put“. Bosanski su identitet, jel'de, one herave šljive u blizini semafora, nasred trotoara, koje dugo ničemu ne služe, osim da ti zabodu granu u oko dok preskačeš bare pol trotoaru. A semafor je, logično, simbol evropskog puta. Semafor i šljive? (Prijedlog za manifestaciju: „Odžački dani šljive i semafora 2008“; obavezan vatromet na kraju!)

Pali se zeleno (Nije mi omiljena boja, Alaha mi!); ponosan na sebe zbog uspjele komparacije, dostojanstveno stupam na pješački, metaforički gazeći Evropu od Skandinavije do Sredozemlja. Oprezno zaobilazim „heravi bosanski identitet“, prelazim onu

zamišljenu crtu što odvaja urbano od ruralnog, tu gdje se ulične bandere-svjetiljke stanjuju u ulične svjetiljke i ulazim tamo gdje odrasli prodaju zija-le pod građansku angažiranost, a dje-ca umjesto lopte šutiraju dvolitarske flaše.

Hodam u ritmu rupa i izbočina na „pločniku“. To mi omogućava da bez micanja glave pročitam sve poruke s plakata zalijepljenih u dva reda na prljava stakla napuštenih i zapuštenih poslovnih prostora. „Za čovjeka“ - gore, „za narod svoj“ - dolje, „za našu budućnost“ - gore, „za bolje sutra“ - dolje...izbočina – rupa, izbočina – rupa...be bop a lula, she's my baby...dok sve pročitam, već se vrtim u – ritmu rokenrola. „A Isuse, vid' en' Majkla Džeksona“, podrugljivo dobacuju babe što prodaju sir i kajmak na pijaci.

Malo dalje, ispod naslaga izbornih plakata, prepoznajem trafo-stanicu. Van svake logike, nigdje slogana - „za svjetliju budućnost“.

Iz polumračnih haustora, s oronulih fasada zgrada, iz izloga nakaradnih, bespravno ostakljenih terasa, s teških, prljavih vrata garaža, sa stubova i ograda, gledaju u tebe profesori i bravari, studentice i ribari, nasmiješeni i ozbiljni, 'vaki i 'naki, nude ti bolju budućnost i zovu te u Evropu. („Neću u Evropu!“, umalo da postane krik jedna prevratnička misao.)

Šareni se tvoj grad i pomisliš, ako je po onoj narodnoj, 'šareno je i budali drago', ovo je doista grad budala.

Pogledam na sat, na posao

kasnim tek nekih pet minuta, taman da rahat odkahvenišem.

Dok srčem kafu u „Faraonu“, naviru neizbježne asocijacije na piramide. Plakatirane.

(Na vrhu kandidat za načelnika, ispod oni za vijećnike, prema podnožju lošije pozicionirani. Oko piramida turisti, zaskoče se ili se penju jedni drugima na ramena, čopkaju kandidate - skupljaju suvenire. Ne uspijevaju dohvatiti one koji su više. Što je vrijedno, nedostižno je.)

Poslije 15 minuta već sam u glavnoj ulici, tamo gdje je najveća koncentracija živih verzija likova s predizbornih plakata. (Molim, kad se budu mijenjala imena ulica, da se uzme u ozbiljno razmatranje moj prijedlog za glavnu: Ulica kandidata za vijećnike!)

Kao i svako jutro, mahinalno okrećem glavu prema onom drvetu s kojeg iz prve ruke dobijem informaciju s kime više neću imati priliku popiti kaficu. Tamo je sada plakat sa sloganima: „Izborimo svoje! Za 5!“ Gle slučajnosti – zakucan ekserom „peticom“!

(Prijedlog za reklamu: „Izborimo svoje ekserima svih profila – Gvožđara 'Vaš izbor'“)

Onda začujem zvuk aviona, što je u izbornoj misiji „bojenja neba u zeleno“. Baš bi bilo ekološki, da nije patološki.

Udara adrenalina.

Srce mi veliko kao plakat. Na kojem piše: „Odžak je grad moj!“ Jest, moj je, jebaji ga...

PLAKATIRANJE I ÷ DEPLAKATIRANJE

Dobra vijest je da su, neposredno poslije izbora, izborni plakati organizirano skidani od onih koji su ih i postavili. Ne može se reći - temeljito, ali obećavajuće, u svakom slučaju.

Prvi je svoje plakate poskidao nezavisni kandidat za načelnika, gospodin Marko Vidić. Sudeći po ovome, njegov izborni slogan („Ovo je grad moj!“) nije bio obična floskula.

Stranka za BiH je i inače imala „najčistije“ plakatanje, na uredno montiranim panoima, bez „masakriranja“ drveća i uneređivanja izloga, tako da ne iznenađuje to, da su svoje plakate i panoe uklonili odmah po svršetku izbora.

SDP je krasila „osrednjost u plakatanju“; isto se može i reći za ozbiljnost kojom su pristupili uklanjanju izbornih plakata.

Najjače stranke, HDZ BiH i SDA, uglavnom su uklonili svoje plakate, ali ostaje zamjerka na drskost u plakatanju

se vidjeti posvuda i dan-danas, mjesec dana poslije izbora.

Ostale stranke su imale skromnu propagandu, pa time i plakatanje, tako da, i ako nisu uklonile svoje plakate, ne iskaču iz opće slike. A opća slika je, da se broj neuklonjenih plakata povećava od središta prema ruralnim dijelovima grada, mahalama i selima.

Pored sitnih zamjerki, ostaje glavni prigovor svim strankama: s ekološkog aspekta, ni u kom slučaju, ne smije se plakati drveće, a za upotrebu eksera i žice u iste svrhe, ne znam ni jednu drugu riječ osim – vandalizam! S estetskog aspekta, imativ bi trebao biti da se ono što je nakaradno u ovome gradu (zapušteni poslovni prostori, oronule fasade zgrada i kuća, krive ograde i tarabe, prljava vrata garaža...) pokuša popraviti, a ne još više unakaziti.

Nastavak na slijedećoj strani

PLAKATIRANJE I ÷ DEPLAKATIRANJE'

→ Nastavak sa strane 15.

S društvenog i edukativnog aspekata ne bi se trebalo povlađivati općoj pasivnosti žitelja ove općine nauštrb „građanske pokretljivosti“, te lijepiti plakate na svaku banderu, svako drvo i svaku ogradu. Postoje mediji, predizborni skupovi, vidna mjesta na koja se mogu postaviti pristojni panoji s plakatima, a pomoću kojih se onda građani mogu kvalitetno informirati o stranačkim programima i kandidatima.

Nadajmo se da će ovaj „ekološki vapaj“ doprijeti do ušiju stranaka-pobjednica (koje u svojim programima imaju makar stavke o čuvanju i zaštiti okoliša), te da će one, sa svojih ojačanih pozicija načelnika Općine i većine zastupnika u Vijeću, potaknuti sankcioniranje uništavanja drveća postavljanjem plakata, osmrtnica, reklama za mikro-kredite itd...

Zijad Terzić

PLAN RADA DRUŠTVA

- 02.11.2008.g. - Aleja lipa
- 16.11.2008.g. - MAJEVICA
- 30.11.2008.g. - LIPA 276 m n/v-kružno
- 14.12.2008.g. - LATERALNI KANAL
- 21.12.2008.g. - LIPA 276 m n/v

KALENDAR ZNAČAJNIH DATUMA

- 15.11. MEĐUNARODNI DAN PJEŠAČENJA
- 16.11. MEĐUNARODNI DAN TOLERANCIJE
- 17.11. SVJETSKI DAN NEPUŠAČA
- 20.11. MEĐUNARODNI DAN PRAVA DJETETA
- 23.11. SVJETSKI HUMANITARNI DAN
- 25.11. DAN DRŽAVNOSTI BOSNE I HERCEGOVINE
- 05.12. DAN DOBROVOLJNOG RADA ZA EKOLOŠKI I DRUŠTVENI NAPREDAK
- 10.12. DAN LJUDSKIH PRAVA
- 11.12. SVJETSKI DAN PLANINA
- 29.12. MEĐUNARODNI DAN BIOLOŠKE RAZNOLIKOSTI

MARIO

Mario je vrijedan primjer dječaka koji obožava prirodu, igrati se, šetati i uopće boraviti u njoj.

Svojim primjerom animira svoje prijatelje da se češće uključe u pohode Društva.

Učestvovao je Mario u mnogim pohodima Društva.

Osvojio je Pljuskaru, Ninoš, Lipu, Kadar, Kočijaš i prošetao lateralnim kanalom.

